

**МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ
ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ**
**THE METHODOLOGY AND EXPERT-FORENSIC
MANAGEMENT ORGANIZATION
FOR FIGHT AGAINST CRIME**

УДК 343.98

doi: 10.37025/1992-4437/2019-32-2-6

Р. Л. Степанюк, доктор юридичних наук, професор

Харківський національний університет внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8201-4013>

R. Stepaniuk, DSc (Law), Professor

Kharkiv National University of Internal Affairs

С. І. Перлін, кандидат юридичних наук

Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

S. Perlin, Ph.D in Law

*Kharkiv Scientific Research Forensic Center,
MIA of Ukraine*

**НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СТРУКТУРИ І ЗМІСТУ
КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ В УКРАЇНІ**
**THE DIRECTIONS OF THE STRUCTURE AND CONTENT
OF FORENSIC TECHNOLOGY DEVELOPMENT IN UKRAINE**

Мета статті – окреслити актуальні наукові завдання з визначення напрямів удосконалення структури, а також подальшого розвитку криміналістичної техніки, зважаючи на досягнення провідних країн, передусім Європейського Союзу та США. У процесі дослідження узагальнено підстави до визначення поняття криміналістичної техніки, застосовувані вітчизняними і зарубіжними науковцями, запропоновано власну дефініцію. Виокремлено складові криміналістичної науки (криміналістична техніка, криміналістична тактика, криміналістична методика). Обґрунтовано необхідність розвитку саме криміналістичної техніки. Доведено недоцільність подальших спроб обстоювати правовий (юридичний) характер криміналістичної техніки як розділу науки криміналістики. Вироблено пропозиції, з огляду на мультидисциплінарну природничо-технічну природу і беручи до уваги процеси глобалізації та взаємної інтеграції, щодо удосконалення її структури, спираючись на досвід інших країн, зокрема США, Німеччини, за аналогічною моделлю якої формувалася вітчизняна криміналістика. Аргументовано доцільність започаткування нових розділів криміналістичної техніки, таких як криміналістична мікрологія, криміналістична вибухотехніка, криміналістичне зброєзнавство, криміналістична фоноскопія, судова одорологія, дослідження матеріальних слідів на наявність ДНК, дослідження наркотичних засобів, дослідження комп'ютерної техніки, цифрових носіїв та програмного забезпечення, базуючись на результатах проведення ґрунтовних теоретичних досліджень з метою розро-

© Р. Л. Степанюк, С. І. Перлін, 2019

блення наукових засад і прикладних рекомендацій щодо розвитку цих розділів. Достовірність отриманих результатів і висновків забезпечено загальнонауковими і спеціальними методами дослідження, зокрема: системно-структурним з'ясовано сутність досліджуваних категорій і правових явищ; логіко-аргументаційним проаналізовано чинні положення щодо їх повноти, відповідності досягненням сучасних юридичних наук; порівняльно-правовим узагальнено правоохоронну практику та положення законодавства, зокрема США, Німеччини; історико-правовим зроблено ретроспективний аналіз розвитку криміналістичної техніки як складової криміналістичної науки; догматичний сприяв поглибленню та уточненню понятійно-категоріального апарату дослідження; моделювання уможливив формулювання висновків, а також пропозицій щодо удосконалення структури криміналістичної техніки, у тому числі започаткуванням нових її розділів.

Ключові слова: криміналістика; криміналістична техніка; структура; зміст; техніко-криміналістичні засоби.

Цель статьи – определить актуальные научные задачи по определению направлений совершенствования структуры, а также дальнейшего развития криминалистической техники, учитывая достижения ведущих стран, прежде всего Европейского Союза и США. В процессе исследования обобщены основания определения понятия криминалистической техники, применяемые отечественными и зарубежными учеными, предложена собственная дефиниция. Выделены составляющие криминалистической науки (криминалистическая техника, криминалистическая тактика, криминалистическая методика). Обоснована необходимость развития именно криминалистической техники. Доказано нецелесообразность дальнейших попыток отставания правового (юридического) характера криминалистической техники как раздела науки криминалистики. Разработаны предложения, с учетом мультидисциплинарного естественно-технического характера и принимая во внимание процессы глобализации и взаимной интеграции, по совершенствованию ее структуры, опираясь на опыт других стран, в частности США, Германии, за аналогичной моделью которой формировалась отечественная криминалистика. Аргументирована целесообразность разработки новых разделов криминалистической техники, таких как криминалистическая микрология, криминалистическая взрывотехника, криминалистическое оружиезнание, криминалистическая фоноскопия, судебная одорология, исследование материальных следов на наличие ДНК, исследование наркотических средств, исследование компьютерной техники, цифровых носителей и программного обеспечения, основываясь на результатах проведения фундаментальных теоретических исследований с целью разработки научных основ и прикладных рекомендаций по развитию этих разделов. Достоверность полученных результатов и выводов обеспечена общенаучными и специальными методами исследования, в частности: системно-структурным раскрыта сущность исследуемых категорий и правовых явлений; логико-аргументационным проанализированы действующие положения на предмет их полноты, соответствия достижениям современных юридических наук; сравнительно-правовым обобщена правоохранительная практика и положения законодательства, в частности США, Германии; историко-правовым произведен ретроспективный анализ развития криминалистической техники как составной криминалистической науки; догматический способствовал углублению и уточнению понятийно-категориального аппарата исследования; моделирования – формулированию выводов, а также предложений по совершенствованию структуры криминалистической техники, в том числе предусмотрению новых ее разделов.

Ключевые слова: криминалистика; криминалистическая техника; структура; содержание; технико-криминалистические средства.

The purpose of the article is to outline topical scientific tasks to determine the directions of improvement of the structure, as well as the further development of forensic technology, taking into account the achievements of leading countries, especially the European Union and the USA. In the course of the research, the reasons for defining the notion of forensic techniques used by domestic and foreign scientists were generalized, and their own definition was proposed. The components of forensic science (forensic techniques, forensic tactics, forensic methods) were distinguished. The necessity of development of forensic technology is substantiated. The expediency of further attempts to defend the legal nature of forensic technology as a section of forensic science has been proved. Proposals, considering the multidisciplinary natural and technical nature and taking into account the processes of globalization and mutual integration, in order to improve its structure, based on the experience of other countries, in particular the USA, Germany, whose domestic criminology was modeled on a similar model, have been made. The expediency of launching new sections of forensic technology, such as forensic micrology, forensic explosives, forensic weapons, forensic phonoscopy, forensic odorology, material traces of the DNA presence, narcotic drugs

research, examination of computer equipment, digital media and software, basing on the results of thorough theoretical research to develop scientific foundations and applied recommendations for the development of weave these sections, was proved. The validity of the obtained results and conclusions is ensured by general scientific and special methods of research, in particular: systematic and structural essence of investigated categories and legal phenomena is determined; the current provisions on their completeness, compliance with the achievements of modern legal sciences were analysed through logical and argumentative approaches; Comparative legal analyses summarizes law enforcement practices and legal provisions, in particular of the US, Germany; a historical and legal methods were used during retrospective analysis of the development of forensic technology as a component of forensic science; dogmatic method contributed to the deepening and specifying of the conceptual and categorical apparatus of research; modeling method made it possible to formulate conclusions, as well as to improve the structure of forensic technology, including the launch of its new sections.

Keywords: forensics; forensic technique; structure; content; technical forensic tools.

Обрання демократичного європейського шляху подальшої розбудови держави зумовлює потребу втілення реформ у різні сфери життя суспільства, а також перегляду усталених поглядів, зокрема на сутність і структуру криміналістичної науки, складником якої є криміналістична техніка. У спадок від радянських часів залишилося бачення криміналістики як юридичної науки, і сьогодні один з її розділів, покликаний розробляти й удосконалювати техніко-криміналістичні засоби і методи протидії злочинності, рівнем розвитку поступається іншим – криміналістичній тактиці та криміналістичній методиці. Хоча формування криміналістики свого часу стало результатом застосування досягнень природничих і технічних наук для вирішення завдань кримінального судочинства.

З огляду на зазначене актуалізуються наукові завдання з визначення напрямів удосконалення структури, а також подальшого розвитку криміналістичної техніки, зважаючи на досягнення провідних країн, передусім держав Європейського Союзу та США, що й окреслює мету цієї статті.

Загалом стан наукового дослідження природи, структури, змісту та напрямів удосконалення криміналістичної техніки в Україні не можна визнати задовільним. Свого часу питання використання природничих і технічних наук у судочинстві розглядав В. Г. Гончаренко. Природа та структура криміналістичних знань стали предметом досліджень Н. І. Клименко. Роль криміналістичної техніки в розслідуванні злочинів вивчали, зокрема, Р. Б. Єзерський, С. Ф. Денисюк, В. В. Коваленко. Проте криміналістична техніка розглядалася переважно як сукупність науково-технічних засобів, без докладного розкриття теоретичних аспектів відповідного розділу науки.

На вивченні проблем судової експертизи зосереджували свою увагу С. В. Євдокіменко, І. А. Петрова, І. В. Пиріг, М. В. Салтєвський, М. Я. Сегай, Е. Б. Сімакова-Єфремян, М. Г. Щербаковський та ін. Але, незважаючи на вагомий науковий доробок учених, засади криміналістичної техніки потребують подальших ґрунтовних досліджень.

Криміналістичну техніку більшість науковців трактують як систему наукових положень і практичних рекомендацій із розроблення та застосування науково-технічних засобів у діяльності з виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Можна в цілому погодитися і з В. Ю. Шепітьком, який визначає криміналістичну техніку як «розділ криміналістики, який є системою наукових засад та принципів розроблення і застосування науково-технічних засобів, техніко-криміналістичних прийомів і методів, а також технологій, спрямованих на підвищення ефективності розкриття, розслідування, судового розгляду та запобігання злочинам» (Shepitzko (Holova redkol.), 2018, t. 20, s. 813).

Проте на відміну від визначення сутності криміналістичної техніки, де принципових суперечностей не спостерігається, питання її структури доволі дискусійне. Повільний розвиток теорії та практики цієї складової криміналістичної науки призвів до того, що внутрішня будова її залишається майже незмінною багато років, а нові напрями започатковуються і впроваджуються вкрай повільно.

Як відомо, у теорії вітчизняної криміналістики прийнято виокремлювати традиційні та нетрадиційні галузі криміналістичної техніки. Здебільшого в підручниках і навчальних посібниках з криміналістики крім загальних положень, до яких іноді відносять кримінальну реєстрацію (обліки), викладено матеріали щодо традиційних галузей криміналістичної техніки, до яких належать (Shepitko, Konovalova, Zhuravel, Shevchuk, & Shchur, 2016, s. 38–214; Blahuta, Sybirna, Baraniak, Priakhin, & Dufeniuk, 2012, s. 50–144; Volobuiev et al., 2011, s. 46–173; Volobuiev et al., 2018, s. 113–264; Chaplynskyi, Luskatov, Pyrih, Pletenets, & Chaplynska, 2017, s. 41–213):

- судова фотографія та відеозапис;
- трасологія;
- судова балістика та криміналістична вибухотехніка;
- техніко-криміналістичне дослідження документів;
- криміналістичне дослідження письма;
- ідентифікація людини за ознаками зовнішності;
- кримінальна реєстрація.

Ці розділи можна вважати загальноновизнаними.

До нетрадиційних галузей криміналістичної техніки в сучасній науковій літературі віднесено криміналістичну мікрологію, криміналістичну вибухотехніку, криміналістичне зброезнавство, криміналістичне дослідження речовин та матеріалів, криміналістичну фоноскопію, судову одорологію (Shepitko (Holova redkol.), 2018, t. 20, s. 128). Також пропонується виокремити техніко-криміналістичне дослідження електронних носіїв інформації (Shepitko (Holova redkol.), 2018, t. 20, s. 207–209). Отже, цілком слушними є спроби розширити в підручниках і навчальних посібниках зміст розділу «Криміналістична техніка», доповнивши його відповідно такими темами: «Криміналістичне дослідження звукових слідів (фоноскопія)», «Криміналістичне дослідження слідів запаху (одорологія)», «Криміналістичне дослідження матеріалів, речовин і виробів», «Інші напрями і види криміналістичних досліджень» (слідів наркотичних засобів, сильнодіючих, отруйних речовин, газової зброї, аерозольних балонів тощо) (Piaskovskiy et al., 2015, s. 64–294; Varfolomeieva, Honcharenko V. H., Boiarov, Honcharenko S. V., & Popeliushko, 2011, s. 55–241; Kyrychenko, Korostashova, Lantsedova, Tuntula, & Shapovalova, 2014, s. 150–181).

Зрозуміло, що є підстави стверджувати необхідність подальшого розвитку криміналістичної техніки, уводячи до неї нові розділи, які відображають актуальні потреби практики протидії злочинності (дослідження комп'ютерної техніки та електронних носіїв, біологічних слідів тощо). Наразі дефіцит вітчизняних наукових досліджень у зазначених сферах гальмує цей процес, серед причин чого, імовірно, – спірне уявлення про криміналістику як науку, що має винятково правову (юридичну) природу. Наслідком майже сімдесятирічного панування такої концепції стало те, що нині фахівцям із природничих і технічних наук доволі складно офіційно здійснювати наукові пошуки в галузі криміналістики, оскільки формально вони не мають відповідної вищої освіти, а потерпає від цього природничо-технічна складова криміналістичної науки – криміналістична техніка. Подальший розвиток та удосконалення змісту цього розділу науки

передусім потребує перегляду загальноприйнятих підходів до природи і структури криміналістики в цілому, зважаючи на світові тенденції.

Дослідивши історію становлення, неважко дійти висновку, що криміналістика, обравши за радянських часів «німецький шлях» розвитку, фактично об'єднала дві сфери – кримінальну техніку (переважно природничо-технічну) і кримінальну тактику (в основному юридичну). При цьому в XX ст. у СРСР, як і в багатьох країнах соціалістичного табору, за більш активного розвитку юридичної складової під криміналістикою розуміли науку про попереднє розслідування, концепція якої побудована за зразком Г. Гросса.

У другій половині минулого століття з криміналістики виокремилася судова експертиза (судова експертологія), яку теж незрідка розглядають як юридичну дисципліну, що є доволі сумнівним. Хоча саме в межах цієї галузі в Україні нині розвиваються дослідницькі (лабораторні) технології різних видів судових експертиз. При цьому слід наголосити, що Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень до криміналістичних експертиз крім досліджень за традиційними розділами криміналістичної техніки віднесено такі експертизи (*Instruktsiia pro pryznachennia*, 1998, № 53/5, р. 1.2.1): матеріалів, речовин та виробів (лакофарбових матеріалів і покриттів; полімерних матеріалів; волокнистих матеріалів; нафтопродуктів і пально-мастильних матеріалів; скла, кераміки; наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів; спиртовмісних сумішей; ґрунтів; металів і сплавів та виробів з них; наявності шкідливих речовин (пестицидів) у навколишньому середовищі; речовин хімічних виробництв та спеціальних хімічних речовин; харчових продуктів; сильнодіючих і отруйних речовин); біологічна.

Такий підхід убачається в цілому слушним, але й материнська наука, тобто криміналістика, повинна мати у своїй структурі окреслені вище складові.

У західних країнах криміналістичну техніку трактують як природничо-технічну дисципліну, хоча моделі криміналістики в них різняться між собою.

У Німеччині, наголошує Г. Шмельц (Schmelz), підходи до розуміння криміналістики з плином часу змінювалися, але й дотепер немає узвичаєного її усвідомлення, бракує точного опису її об'єктів. У різні періоди під криміналістикою розуміли «теорію про реалії кримінального права», «кримінальне розслідування», «неюридичну кримінальну науку», дисципліну криминології або судової медицини. Цей термін також вживали як синонім кримінальної тактики або кримінальної техніки.

Сучасне розуміння криміналістики пов'язане з віднесенням її до кримінальних наук (Kriminalwissenschaften). Проте якщо кримінальне право і кримінальний процес вважають юридичними, то криміналістику, криминологію та судову науку неюридичними (Nichtjuristische) науками цього циклу (Kawelovski, 2018, s. 2–3).

Розділ «Криміналістична техніка» (Kriminaltechnik) входить до структури криміналістики і містить (*Lehrmaterialien zur Kriminalistik; Kriminaltechnik; Kriminalistik/Kriminaltechnik*, 2012, s. 9–14; Wirth, 2011, s. 441): дактилоскопію; габітологію (упізнання особи); трасологію; судову біологію (серологію/цитологію або ДНК, дослідження волосся та волокон); криміналістичну фотографію; балістику; почеркознавство; дослідження документів; судову хімію (неорганічну, органічну і токсикологію); криміналістичну акустику (ідентифікацію та діагностику звукозапису); ІТ-дослідження; профілактичну техніку (технічні засоби відеонагляду та охорони об'єктів).

Альтернативною, більш сучасною, назвою цього розділу є «Природничо-науково-технічна криміналістика» (Naturwissenschaftlich-technische Kriminalistik) (Schmelz).

Цей термін, на думку німецьких науковців, більш ґрунтовно відображає сутність відповідної частини криміналістики, адже його предмет зводиться не лише до техніки (Sokol, 2009, s. 228).

Отже, у Німеччині, на відміну від пострадянських країн, криміналістична техніка трактується як природничо-технічна складова криміналістичної науки, що розробляє науково-технічні засоби і методи пошуку, виявлення та дослідження слідів злочину й інших речових доказів. До її структури входять розділи, якими охоплюються актуальні для вирішення завдань судочинства новітні досягнення природничих і технічних наук, зокрема хімії (дослідження наркотичних засобів, сильнодіючих речовин та ін.), біології (дослідження об'єктів на наявність ДНК, дослідження волосся), комп'ютерних наук (апаратні та програмні дослідження) тощо.

У США та в інших країнах англо-американської системи права криміналістика не є окремою наукою. Натомість активно розвиваються, зокрема, судова наука природничо-технічної природи (Forensic Science) та гуманітарна наука про кримінальне розслідування (Criminal Investigations). Американські фахівці вживають термін «криміналістика» або як синонім судової науки природничо-технічної природи (Forensic Science), або як позначення її складової, тобто тих розділів, які в німецькій моделі криміналістики відносять до криміналістичної техніки. Проте зміст її технічних розділів, незважаючи на наявність розбіжностей у розумінні криміналістики, у цілому відповідає європейським підходам.

Загальновизнаної структури судової науки природничо-технічної природи (Forensic Science) у США немає. У ній представлено переважно такі розділи, як обстеження місця події та збирання речових доказів, дослідження волосся, волокон, текстилю, скла, фарби, пилку і спор, дактилоскопія, ДНК-дослідження, ідентифікація ліків і токсикологія, дослідження крові, аналіз почерку та підроблених документів, встановлення причини, часу та механізму смерті, дослідження ґрунту, судова антропологія, дослідження слідів ніг, взуття, зубів, слідів транспортних засобів, дослідження знарядь та інструментів, балістика (Bertino, 2009; Kiely, 2006). Також до змісту цієї науки у відповідних посібниках відносять судову психіатрію, судові інженерні науки, хімічні дослідження наркотичних засобів, дослідження комп'ютерної техніки та цифрових носіїв тощо (Saferstein, 2011; National Research Council, 2009). Отже, судова наука природничо-технічної природи (Forensic Science) становить сукупність судових наук, до складу якої за аналогією згідно з прийнятою в Україні класифікацією можна віднести криміналістичну техніку (частину криміналістики), судову експертологію, судову медицину, судову психіатрію та інші галузі природничих і технічних наук.

Гуманітарна наука про кримінальне розслідування (Criminal Investigations) є, впливає з назви, соціально-гуманітарною, що містить положення стосовно дій поліції та прокуратури під час розслідування злочинів і підготовки справи для її розгляду в суді. Деякі американські науковці, укладаючи посібники, передбачали окремий розділ, присвячений ролі судової науки природничо-технічної природи (Forensic Science) у розслідуванні, зокрема в дослідженні слідів та інших речових доказів. Важливими є розділи, які в Україні входять до складу криміналістичної техніки, наприклад дослідження матеріалів, речовин і виробів, дактилоскопія, балістика, трасологія, судова фотографія, відеозапис тощо (Osterburg, & Ward, 2010). Особливу увагу приділяють розділам, присвяченим збиранню та дослідженню слідів на наявність ДНК.

Тож, попри певні відмінності у структурі судової науки в різних джерелах, мож-

на стверджувати, що такі важливі для практичної діяльності з виявлення, розкриття та розслідування злочинів напрями, як судова біологія та судова хімія (зокрема стосовно дослідження слідів на наявність ДНК, дослідження наркотичних засобів, психотропних та інших хімічних речовин тощо), дослідження комп'ютерної техніки та цифрових носіїв інформації в США, як і в Німеччині, є обов'язковими дисциплінами криміналістики.

Висновки. Наукові засади, структура та зміст криміналістичної техніки потребують подальшого розвитку, зважаючи на досягнення провідних країн світу, насамперед Німеччини, оскільки вітчизняна криміналістика формувалася за аналогічною моделлю. Процеси глобалізації та взаємної інтеграції дають змогу більш виважено підходити до розроблення науково-технічних засобів і впровадження їх у діяльність із протидії злочинності.

З огляду на мультидисциплінарну природничо-технічну природу убачається доцільним відмовитися від подальших спроб обстоювати правовий (юридичний) характер криміналістичної техніки як розділу науки, надаючи в такий спосіб новий поштовх для розвитку її традиційних і новітніх галузей. Водночас юридичні питання, зокрема правові (а також організаційні) засади використання спеціальних знань і науково-технічних засобів у кримінальному провадженні, можна віднести до загальних положень криміналістики, а саму криміналістику варто визнати наукою подвійної природи, значно розширивши одну з її складових – криміналістичну техніку, передбачивши застосування досягнень природничих і технічних наук, коли вирішуються завдання судочинства (у польових і лабораторних умовах).

Удосконалюючи структуру криміналістичної техніки, першочергову увагу слід приділяти розвитку нових напрямів дослідження, насамперед криміналістичному дослідженню об'єктів на наявність ДНК, криміналістичному дослідженню наркотичних засобів, електронних носіїв інформації тощо, які сьогодні хоча і серед найбільш затребуваних у практиці протидії злочинності, проте в Україні до цього часу фактично не сформовані як складові криміналістичної техніки і розвиваються лише в межах судової експертології, переважно в дослідницькому (лабораторному) аспекті. Деякі науково-технічні засоби і методи для застосування в польових умовах потребують певної уваги і висвітлення в підручниках і навчальних посібниках з криміналістики, що сприятиме «осучасненню» вітчизняної криміналістичної науки.

Вирішення окреслених завдань потребує ґрунтовних теоретичних досліджень із метою розроблення наукових засад і прикладних рекомендацій щодо розвитку відповідних розділів криміналістичної техніки, що становить перспективні напрями подальших наукових пошуків.

References

- Bertino, Anthony J. (2009). *Forensic Science: Fundamentals and Investig.* 1st edition. South-Western, a part of Cengage Learning. 531 p.
- Blahuta, R. I., Sybirna, R. I., Baraniak, V. M., Priakhin, Ye. V., & Dufeniuk, O. M. (2012). *Kryminalistyka: navch. posib. / za zah. red. Ye. V. Priakhina.* Kyiv: Atika. 495 s.
- Chaplynskiy, K. O., Luskatov, O. V., Pyrih, I. V., Pletenets, V. M., & Chaplynska, Yu. A. (2017). *Kryminalistyka: pidruch. dlia studentiv vyshch. navch. zakl. 2-e vyd, pererobl. i dopovn.* Dnipro: Dnipropetr. derzh. un-t vnutr. sprav; Lira LTD. 480 s.
- Instruktsiia pro pryznachennia ta provedennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen: zatv. nakazom Miniustu Ukrainy # 53/5 (1998). Uzianto z <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.
- Kawelowski, Frank. (2018). *Kriminaltechnik für Studierende und Praktiker* Eigenverlag: Simon Pinior, 299 p.

- Kiely, Terrence F. (2006). *Forensic evidence: science and the criminal law*. 2nd ed. CRC Press Taylor & Francis Group. 534 p.
- Kriminaltechnik (auch naturwissenschaftlich technische Kriminalistik)*. Retrieved from <https://www.kriminalwissenschaft.de/index.php?page=1693022125&f=1&i=1693022125>.
- Kriminalistik / Kriminaltechnik. Einführung in die Kriminalistik*: Skriptum / Stand: 16. November (2012) / Fachhochschule der Polizei des Landes Brandenburg Ausbildungsgang mittlerer Polizeivollzugsdienst. Retrieved from https://www.kriminalwissenschaft.de/Lehrmaterialien/01Skriptum_Einfuehrung%20und%20Grundlagen.pdf.
- Kyrychenko, O. A., Korostashova, T. O., Lantsedova, Yu. O., Tuntula, O. S., & Shapovalova, V. S. (2014). *Kurs lektsii z kryminalistyky / za nauk. red. O. A. Kyrychenka*. Mykolaiv: Vydavnystvo ChDU im. Petra Moghyly. 348 s.
- Lehrmaterialien zur Kriminalistik*. Retrieved from <http://www.gletschertraum.de/Kriminalistik1/DefinitionKriminalistik.html>.
- National Research Council*. (2009). *Strengthening Forensic Science in the United States: A Path Forward*. Washington, DC: The National Academies Press. 348 p.
- Osterburg, James W., & Ward, Richard H. (2010). *Criminal Investigation: A Method for Reconstructing the Past Ward*. Sixth Edition. 654 p.
- Piaskovskiy, V. V., Chornous, Yu. M., Ishchenko, A. V., Aleksieiev, O. O., Areshonkov, V. V., Atamanchuk, V. M. ... Yusupov, V. V. (2015). *Kryminalistyka: pidruchnyk*. Kyiv: CUL. 544 s.
- Saferstein, Richard. (2011). *Criminalistics: An Introduction to Forensic Science*. Prentice Hall. 551 p.
- Schmelz, Gerhard. *Kriminalistik*. Retrieved from <https://www.gerhard-schmelz.de/46853.html>.
- Shepitko, V. Yu. (Holova redkol.). (2018). *Velyka ukrainska yurydychna entsyklopedia*. Kryminalistyka, sudova ekspertyza, yurydychna psyholohiia. (T. 20, 952 s.). Kharkiv: Pravo.
- Shepitko, V. Yu., Konovalova, V. O., Zhuravel, V. A., Shevchuk, V. M., & Shchur, B. V. (2016). *Kryminalistyka: pidruchnyk / za red. V. Yu. Shepitka*. 5-te vyd., pererobl. ta dopovn. Kyiv: In Yure, 632 s.
- Sokol, V. Iu. (2009). Osobennosti kriminalisticheskoi tekhniki v Germanii. *Obshchestvo i pravo*, № 4 (26). S. 228–231.
- Varfolomeieva, T. V., Honcharenko, V. H., Boiarov, V. I., Honcharenko, S. V., & Popeliushko, V. O. (2011). *Kryminalistyka*. Akademichnyi kurs: pidruchnyk. Kyiv: Yurinkom Inter. 495 s.
- Volobuev, A. F., Volobueva, O. O., Samoilenko, O. A., Oderii, O. V., Pazynych, T. A., & Smali, I. V. (2011). *Kryminalistyka: navch. posib. / za red. A. F. Volobueva*. Kyiv: KNT: Sammit-Knyha. 504 s.
- Volobuev, A. F., Danshyn, M. V., Ishchenko, A. V., Lukianchikov, Ye. D., Maliarova, V. O., Saltevs'kyi, M. V. ... Prykhodko, V. O. (2018). *Kryminalistyka: pidruchnyk: u 2-kh t. / za zah. red. Volobueva A. F., Stepaniuka R. L., Maliarovi V. O.* (T. 1, 383 s.). Kharkiv: KhNUVS.
- Wirth, Ingo (Hrsg.). (2011). *Kriminalistik-Lexikon 4* Auflag. GbR: Fuldaer Verlagsanstalt, Fulda. 690 s.

Список використаних джерел

- Bertino, Anthony J. (2009). *Forensic Science: Fundamentals and Investig.* 1st edition. South-Western, a part of Cengage Learning. 531 p.
- Благуга, Р. І., Сибірна, Р. І., Бараняк, В. М., Пряхін, Є. В., & Дуфенюк, О. М. (2012). *Криміналістика: навч. посіб. / за заг. ред. Є. В. Пряхіна*. Київ: Атіка. 495 с.
- Чаплинський, К. О., Лускатов, О. В., Пиріг, І. В., Плетенець, В. М., & Чаплинська, Ю. А. (2017). *Криміналістика: підруч. для студентів вищ. навч. закл. 2-е вид, переробл. і доповн.* Дніпро: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД. 480 с.
- Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: затв. наказом Мініюсту України № 53/5 (1998). Узято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.
- Kawelowski, Frank. (2018). *Kriminaltechnik für Studierende und Praktiker Eigenverlag*: Simon Pinior, 299 p.
- Kiely, Terrence F. (2006). *Forensic evidence: science and the criminal law*. 2nd ed. CRC Press Taylor & Francis Group. 534 p.
- Kriminaltechnik (auch naturwissenschaftlich technische Kriminalistik)*. Retrieved from <https://www.kriminalwissenschaft.de/index.php?page=1693022125&f=1&i=1693022125>.
- Kriminalistik / Kriminaltechnik. Einführung in die Kriminalistik*: Skriptum / Stand: 16. November (2012) / Fachhochschule der Polizei des Landes Brandenburg Ausbildungsgang mittlerer Polizeivollzugsdienst.

Retrieved from https://www.kriminalwissenschaft.de/Lehrmaterialien/01Skriptum_Einfuehrung%20und%20Grundlagen.pdf.

- Кириченко, О. А., Коросташова, Т. О., Ланцедова, Ю. О., Тунтула, О. С., & Шаповалова, В. С. (2014). *Курс лекцій з криміналістики / за наук. ред. О. А. Кириченка*. Миколаїв: Видавництво ЧДУ ім. Петра Могили. 348 с.
- Lehrmaterialien zur Kriminalistik*. Retrieved from <http://www.gletschertraum.de/Kriminalistik1/DefinitionKriminalistik.html>.
- National Research Council. (2009). *Strengthening Forensic Science in the United States: A Path Forward*. Washington, DC: The National Academies Press. 348 p.
- Osterburg, James W., & Ward, Richard H. (2010). *Criminal Investigation: A Method for Reconstructing the Past Ward*. Sixth Edition. 654 p.
- Пясовський, В. В., Черноус, Ю. М., Іщенко, А. В., Алексєєв, О. О., Арешонков, В. В., Атаманчук, В. М. ... Юсупов, В. В. (2015). *Криміналістика: підручник*. Київ: ЦУЛ. 544 с.
- Saferstein, Richard. (2011). *Criminalistics: An Introduction to Forensic Science*. Prentice Hall. 551 p.
- Schmelz, Gerhard. *Kriminalistik*. Retrieved from <https://www.gerhard-schmelz.de/46853.html>.
- Шепітько, В. Ю. (Голова редкол.). (2018). *Велика українська юридична енциклопедія*. Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія. (Т. 20, 952 с.). Харків: Право.
- Шепітько, В. Ю., Коновалова, В. О., Журавель, В. А., Шевчук, В. М., & Щур, Б. В. (2016). *Криміналістика: підручник / за ред. В. Ю. Шепітька*. 5-те вид., переробл. та доповн. Київ: Ін Юре, 632 с.
- Сокол, В. Ю. (2009). Особенности криминалистической техники в Германии. *Общество и право*, № 4 (26). С. 228–231.
- Варфоломеева, Т. В., Гончаренко, В. Г., Бояров, В. І., Гончаренко, С. В., & Попелюшко, В. О. (2011). *Криміналістика*. Академічний курс: підручник. Київ: Юрінком Інтер. 495 с.
- Волобуєв, А. Ф., Волобуєва, О. О., Самойленко, О. А., Одерій, О. В., Пазинич, Т. А., & Смаль, І. В. (2011). *Криміналістика: навч. посіб. / за ред. А. Ф. Волобуєва*. Київ: КНТ: Самміт-Книга. 504 с.
- Волобуєв, А. Ф., Даньшин, М. В., Іщенко, А. В., Лук'янчиков, Є. Д., Малярєва, В. О., Салтєвський, М. В. ... Приходько, В. О. (2018). *Криміналістика: підручник: у 2-х т. / за заг. ред. Волобуєва А. Ф., Степанюка Р. Л., Малярєвої В. О.* (Т. 1, 383 с.). Харків: ХНУВС.
- Wirth, Ingo (Hrsg). (2011). *Kriminalistik-Lexikon 4 Auflage*. GbR: Fuldaer Verlagsanstalt, Fulda. 690 s.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2019